

VšĮ „Grunto valymo technologijos“

UPIŲ RENATŪRALIZACIJA

Jūros ir vidaus vandenų valdymo stiprinimas – II dalis

**VšĮ „Grunto valymo technologijos“
Projektų rengimo skyriaus vedėjas**

Justas Samosionokas

2016 m. sausio 10 d.

PROJEKTO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

- **Projekto tikslas** – ištiesintose upėse įrengti priemonės, artimų natūralioms morfologinių bei ekologinių sąlygų atkūrimui ir parengti **praktines rekomendacijas** upių renatūralizavimui atlikti

Projekto uždaviniai:

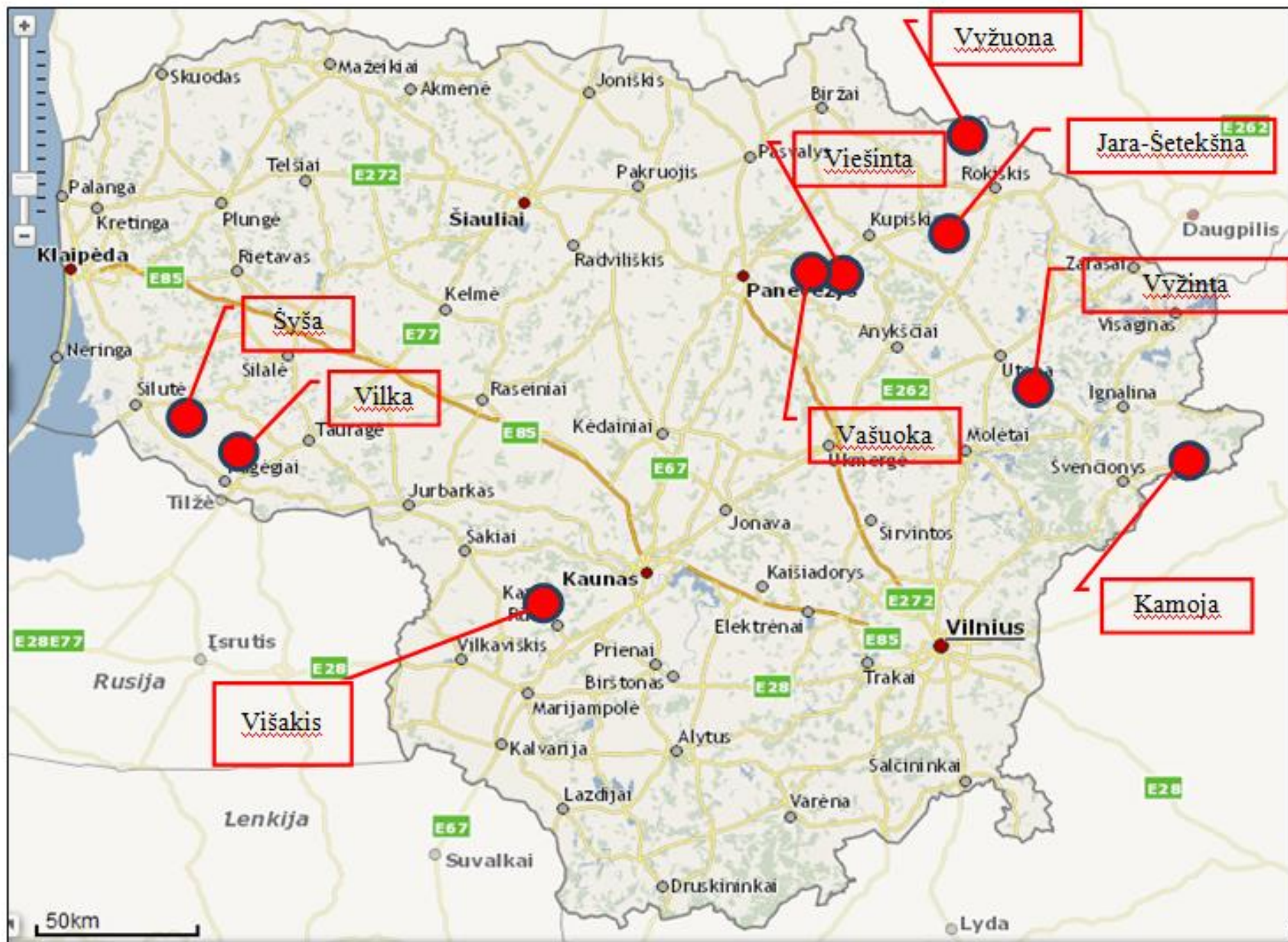
- parinkti **ne mažiau kaip 3 upių atkarpas**, tinkamas renatūralizacijai atlikti pagal Aplinkos apsaugos agentūros numatytus kriterijus;
- **parinkti ir įrengti Priemonės** atrinktų trijų upių atkarpoms renatūralizuoti;
- **parengti praktines rekomendacijas** upių renatūralizavimui atlikti;
- **informuoti visuomenę** pagal apie artimų natūralioms morfologinių bei ekologinių sąlygų atkūrimo procesą.

I ETAPAS RENATŪRALIZUOTINŲ UPIŲ ATKARPŲ PARINKIMAS

Pagrindiniai kriterijai, pagal kuriuos buvo atrinktos
renatūralizuotinos upių atkarpos

- Upėje atliekamas **valstybinis monitoringas**;
- **Upės ekologinė būklė** turėjo neatitikti gero potencialo reikalavimų dėl **vandens kokybės biologinių elementų rodiklių**;
- **Upės ekologinė būklė** turėjo atitikti gero potencialo reikalavimus pagal vandens kokybės **fizikinius-cheminius elementus**;
- **Upės atkarpa** turėjo būti **rizikos vandens telkinys** dėl ištiesinimo;

- **Upės atkarpa tiesiogiai jungiasi su netiesintu upės vandens telkiniu arba atstumas iki netiesinto upės vandens telkinio ne didesnis už parinktos upės atkarpos ilgį.**
- **Savaiminė natūralizacija neturėjo būti stipriai pažeigusi.**
- **Pabaseinio lygmenyje nuo upės žiočių iki upės atkarpos upės vientisumas neturėjo būti pažeistas. Aukščiau upės atkarpos (upės aukštupio link) turėjo būti ne mažiau kaip 3 km. natūralaus upės nuotėkio.**

II etapas Renatūralizavimo darbų projektų rengimas ir įgyvendinimas

**Vašuokos upės renatūralizavimo projekte numatyta įrengti
21 upės vagas atstatymo priemonę: 10 vnt. panaudojus
rąstus ir akmenų metinius ir 11 vnt. panaudojus medžių
nuovartas bei kelmus.**

Viešintos upė

**Viešintos upės renatūralizavimo projekte numatyta įrengti
19 upės vagos atstatymo priemonių : 9 vnt. panaudojus
rąstus ir 10 vnt. panaudojus akmenų, žabų bei medžių
nuovartų metinius.**

Vyžuonos upė

Vyžuonos upės renatūralizavimo projekte numatyta įrengti 9 upės vagas atstatymo priemones: 7 vnt. panaudojus akmenų metinius (akmenų bunas) ir 2 vnt. panaudojus pavienius akmenis.

17/11/2016

17/11/2016

17/11/2016

17/11/2016

UPIŲ ATKARPŲ BUVEINIŲ KOKYBĖS VERTINIMAS

Vašuoka

- Dumblo ir smėlio biotopuose **rastos 29 rūšys**:
- visame mėginyje rasta **tik 215 ind/m²**.
Daugiausia **vyravo moliuskai (42,79%** visų rastų organizmų).
- Negausūs rūšimis buvo **lašalų bei apsiuvų atstovai**, gyvenantys švariame vandenyje **(18,1%)**.
- Pagal DIUF EKS vertę ir pagal multimetrinį upės indeksą tirta Vašuokos atkarpa priskirta III ekologinės būklės klasei.

Viešinta

- Vyraujančiuose dumblo su maža smėlio priemaiša dugno biotopuose rastas itin negausus tiek **rūšimis**, tiek **individų** gausumu **makrozoobentosas** – atitinkamai **13** ir **140 ind./m²**.
- **Daugiausia** rasta **dvigeldžių moliuskų** – *Pisidium amnicum* – **18,57%** visų rastų organizmų.
- Pagal DIUF EKS vertes ši upės atkarpa buvo priskirta III ekologinės būklės klasei, tačiau multimetrisinis indeksas UMI rodė blogą upės ekologinę būklę

Vyžuona

- Smėlio, žvyro ir dumblo biotopuose **rastos 36 makrozoobentos rūšys**, kurių gausumas siekė **517 ind/m²**
- **Vyravo mažašerių kirmėlių (*Oligochaeta*) klasės ir uodų (*Chironomidae*) šeimų atstovai (atitinkamai 13,2% ir 8,9%) kurie yra polisaprobai ir rodo didelį vandens užterštumą organinėmis medžiagomis.**
- Rasta ir **dvigeldžių moliuskų**, kurie sudarė **21,3%** visų rastų organizmų.
- Pagal DIUF EKS vertę ir multimetrinį upės makrobetuburių indeksą UMI upės atkarpa priskirta III – vidutinei upių ekologinės būklės klasei.

Upės buveinių kokybės indeksas (UBKI)

- **Vašuokos** upės atkarpoje UBKl prieš renatūralizaciją buvo **12**, o po – **13**.
- **Viešintos** upės atkarpoje prieš ir po renatūralizacijos UBKl – **5**.
- **Vyžuonoje** prieš ir po renatūralizaciją UBKl – **8**.

III etapas VISUOMENĖS INFORMAVIMAS APIE UPIŲ ATKARPŲ RENATŪRALIZAVIMO PROJEKTĄ

Apie renatūralizacijos projekto vykdymą **informacija visuomenei** pateikta:

- atitinkamų rajonų laikraščiuose „Tėvynė“ (Panevėžio rajonas), „Kupiškėnų mintys“ (Kupiškio rajonas), „Rokiškio Sirena“ ir „Gimtasis Rokiškis“ (Rokiškio rajonas);
- Žurnale „Mokslas ir technika“;

- **Aplinkos ministerijos tinklapyje;**
- Lietuvos interneto žinių portalo „**DELFI**“ skiltyje „**Kablys**“;
- Lietuvos nacionalinio radijo laidos „**Ryto garsai**“ tiesioginiame eteryje;
- Lietuvos nacionalinio radijo laidoje „**Gamta – visų namai**“.

- 2016 m. lapkričio 23 d. buvo **suorganizuota pažintinė išvyka** prie renatūralizuotų **Vašuokos ir Viešintos upių atkarpų**, kurios metu buvo pristatytos įrengtos priemonės, aptartos projekto vykdymo metu iškilusios problemos, sunkumai įgyvendinant projektą praktikoje, galimi jų sprendimo būdai.

IV ETAPAS PRAKTINIŲ UPIŲ RENATŪRALIZAVIMO REKOMENDACIJŲ RENGIMAS

Rekomendacijose aptarta:

- **UPIŲ RENATŪRALIZAVIMUI TINKAMŲ VIETŲ
PARINKIMAS IR PRAKTINIAI PATARIMAI**
- **RENATŪRALIZACIJAI TINKAMŲ PRIEMONIŲ
PARINKIMAS, JŲ ĮRENGIMAS**
- **PRAKTINIAI UPIŲ RENATŪRALIZACIJOS PROJEKTO
ĮGYVENDINIMO ASPEKTAI IR PROBLEMATIKA**
- **IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS**

Pagrindinės projekto vykdymo išvados ir rekomendacijos

- **Renatūralizacijos projektų derinimas su žemės sklypų, esančių greta renatūralizuojamos upės ar jos atkarpos savininkais yra rizikingas veiksnys, dėl kurio projektas gali būti neįgyvendintas.**
- **Rekomenduotina prieš rengiant projektą paruošti projektinius sprendinius, nubraižyti brėžinius su kliūtimis, paruošti kitą žemės sklypų savininkams aktualią informaciją ir naudoti analogų metodą ir jiems pristatant planuojamus projektinius sprendinius vadovautis jau parengtais ir įgyvendintais upių renatūralizacijos projektais.**
- **Rekomenduotina Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijoms galutinai susitarti dėl renatūralizacijos projektų įgyvendinimo, numatyti bendrą viziją, strategiją ir tikslus.**

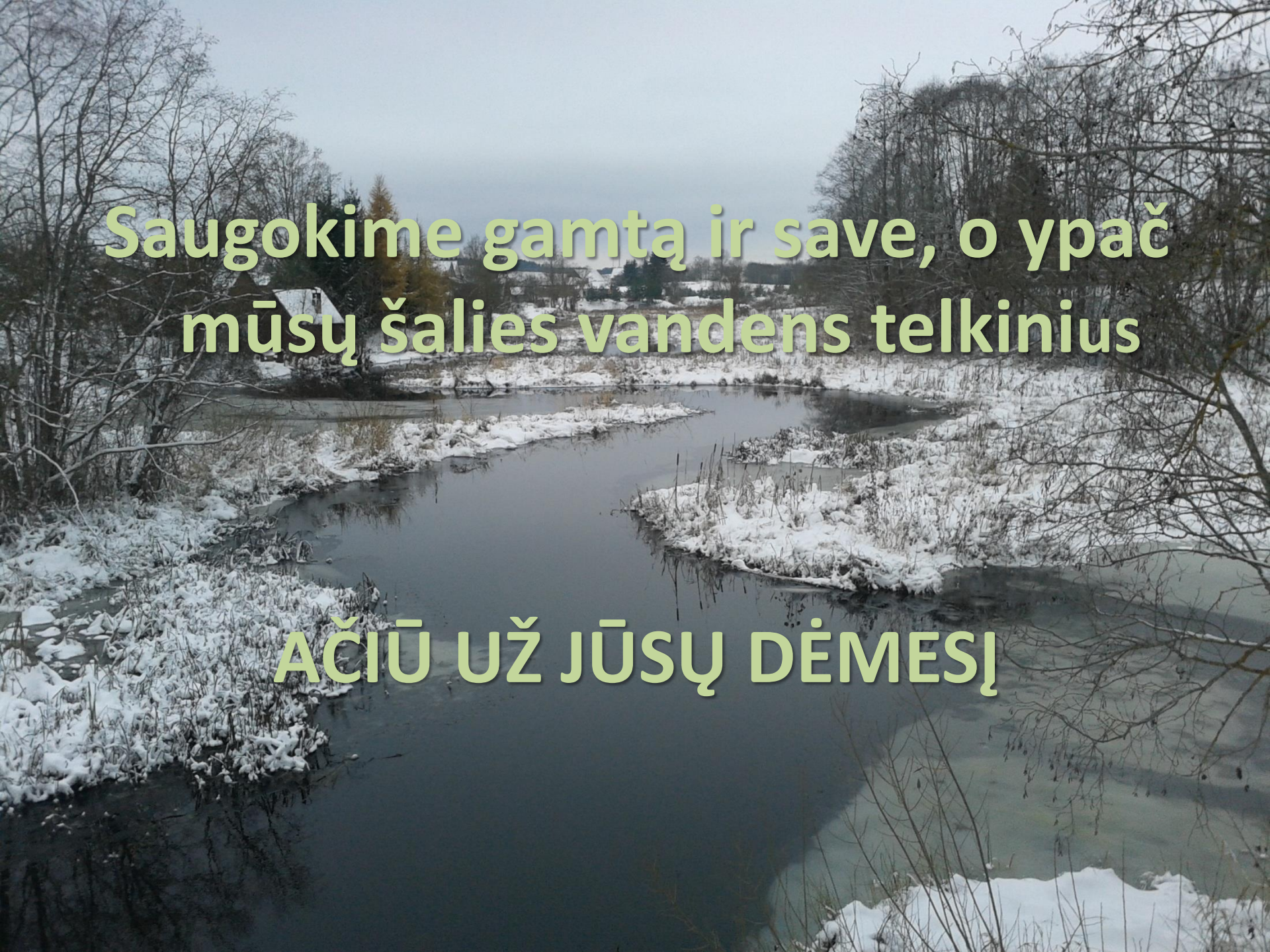
- Turi būti **numatytas kompensacinis mechanizmas** valstybiniu mastu ir numatytos lėšos **žemės sklypų savininkams** dėl renatūralizuotos upės vingiavimo procesų metu **prarastos dalies žemės**.
- **Rekomenduotina** renatūralizuoti ir upes, jų atkarpas, kuriose **nėra vykdomas valstybinis monitoringas**.
- Rekomenduotina renatūralizavimui rinktis ir upes, kuriose **ekologinė būklė nėra gera** pagal **fizikinius-cheminius** elementus, o renatūralizacijos priemonėmis (įrengiant kliūtis) **sudaryti sąlygas vandens kokybės gerinimui** (aeracijai, skendinčių medžiagų nusėdimui ir pan.)

- Rekomenduotina **numatyti renatūralizuotinas upių atkarpas valstybinėse žemėse ar saugomose teritorijose** vengiant žemės sklypų savininkų prieštaravimų.
- Atliekant upių renatūralizavimo darbus yra **komplikuotas vietinių medžiagų naudojimas dėl jų nuosavybės ir tinkamo įsigijimo teisinio reglamentavimo** stokos ar per griežto reglamentavimo.
- **Apvaliosios medienos įsigijimą** apriboja reikalavimas dalyvauti **medienos pardavimo aukcionuose**, kurie ne visada užtikrina laimėjimą juose ir neleidžia iš anksto įvertinti medienos įsigijimo kaštų.

- **Kelmų**, kaip bioinžineinės priemonės, **įsigijimas yra komplikuotas**. Jie yra **miško kirtimo atliekos**. Kelmai dažniausiai **paliekami puvimui ir biologinės įvairovės palaikymui miške**, todėl **gauti kelmų iš miškų urėdijų yra sunku**.
- **Medžių nuovartų įsigijimas yra problematiškas**, nes jų įsigyti iš **miškų urėdijų neįmanoma**. Nuvirtęs medis nugenimas ir supjaustomas į **rąstus**. Medžio nuovartos įsigijimas iš **privataus miško** savininko sukelia nuosavybės ir teisės parduoti klausimo ir legalumo problemą.
- Lietuvos teisės aktuose **nėra reglamentuotas akmenų atidavimo ir perkėlimo į kitą vietą klausimas**. Žemės savininkas ar naudotojas **priklausančiame jam nuosavybės teise, suteiktame naudoti ar nuomojamame žemės sklype esančius žemės gelmių išteklius turi teisę naudoti savo ūkio reikmėms (ne pardavimui) be leidimo**. Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygose nėra apibrėžtas detalesnis akmenų naudojimas, draudžiamas tiks didesnių kaip 0,5 m³ akmenų sprogdinimas.

- **Rekomenduotina iš anksto žinoti, ar rentūralizuotina upė ar jos atkarpa yra melioruotoje teritorijoje, kad renatūralizavimo projekto eigoje dalyvautų ir melioracijos sistemas prižiūrintys asmenys.**
- **Renatūralizavimo darbus riboja žuvų neršto ir migracijos laikotarpis (nuo kovo 15 d. iki birželio 30 d.) ir paukščių perėjimo laikotarpis (nuo balandžio 1 d. iki liepos 1 d.). Rekomenduotina užsakovui numatyti ilgesnį pvz.: du sezonus trunkantį renatūralizavimo darbus laikotarpį, kad nepažeidžiant žuvų ir paukščių gerovės rangovas spėtų atlikti rangos darbus.**
- **Rekomenduotina į renatūralizacijos projekto vykdymą įtraukti seniūnus, nes dažnai žemės sklypų savininkų kontaktinių duomenų surasti neįmanoma, o tokiu atveju labai gelbsti seniūnai.**

- Rekomenduotina **Aplinkos apsaugos agentūrai** įtraukti į **valstybinį monitoringo planą** renatūralizuotas **Vašuokos ir Viešintos upių atkarpas**, jose **numatyti monitoringo taškus**, kad jose būtų atliekami intensyvūs nuolatiniai tyrimai siekiant stebėti renatūralizuotų upių atkarpų būklės kaitą.
- **Aplinkos ministerija kartu su Vyriausybe** turi imtis priemonių **sprendžiant velėnos ardymo draudimo klausimą pakrantės apsaugos juostose**, numatytą 1992 m. gegužės 12 d. Lietuvos Respublikos **Vyriausybės nutarime Nr. 343 „Dėl specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ numatant išimtis tam tikriems darbams**, nes dabar rangovas dažnai priverstas pažeisti šį draudimą.

Saugokime gamtą ir save, o ypač
mūsų šalies vandens telkinius

AČIŲ UŽ JŪSŲ DĖMESĮ